

Μια ηρωική παπαδιά από το Βυζίκι

Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός / Ιστορία, Αρχαιολογία, Παλαιογραφία, Στρατιωτικά & Εθνικά θέματα

Το Βυζίκι είναι χωριό της Γορτυνίας με πλούσια ιστορία και παράδοση. Βρίσκεται κοντά στο Κάστρο της Άκοβας, που επί Φραγκοκρατίας, τον 13ο μ.Χ. αιώνα, ήταν σε πλήρη ακμή, ως έδρα της Βαρωνίας της Άκοβας. Το 1458 κατελήφθη από τους Τούρκους, παρέμεινε όμως κάποια αίγλη από το παρελθόν. Υπολείμματα του Κάστρου και των πύργων σώζονται μέχρι σήμερα. Γύρω από το Κάστρο είχε αναπτυχθεί ο πρώτος οικισμός του χωριού. Αργότερα ο οικισμός σταδιακά μεταφέρθηκε στη θέση που βρίσκεται σήμερα, σε απόσταση περίπου δύο χιλιομέτρων.

Το αρχοντικό Στασινόπουλου στην κεντρική πλατεία στο Βυζίκι. Σημειώνεται ότι η εικονιζόμενη προτομή είναι

Στα μαύρα χρόνια της τουρκικής σκλαβιάς το χωριό υφίστατο τα δεινά της τυραννίας. Όταν ήρθε η ώρα του Μεγάλου Ξεσηκωμού, το 1821, ανταποκρίθηκε γενναία στο προσκλητήριο της Πατρίδας.

Τα τρία πρώτα χρόνια της Επανάστασης σημειώθηκαν αξιόλογες επιτυχίες και άρχιζε να ροδοχαράζει η πολυπόθητη μέρα της Λευτεριάς. «Η διχόνοια», όμως, «η δολερή», караδοκούσε για να καταστρέψει ό,τι καλό είχε καταφέρει ο ταλαιπωρημένος λαός. Στα 1824 ξέσπασε ο ολέθριος εμφύλιος πόλεμος και

ολόκληρος ο Μοριάς εσπαράσσετο από την αδελφοκτόνο παράκρουση.

Ο Τύραννος βρήκε τότε την ευκαιρία και πέτυχε συμφωνία με τον Μεχμέτ Αλή της Αιγύπτου. Σε λίγους μήνες στρατεύματα εκπαιδευμένα στην τακτική μάχη, από Ευρωπαίους αξιωματικούς, υπό τον Ιμπραήμ, φορτωμένα σε καράβια, έπλεαν ανενόχλητα, με προορισμό τον επαναστατημένο Μοριά.

Οι πληροφορίες έφταναν στο «Γκουβέρνο» από την πρώτη στιγμή για τις προετοιμασίες του εκστρατευτικού σώματος και στη συνέχεια για την εξέλιξη της πορείας του αιγυπτιακού στόλου. Αλλά ηχούσαν αδιάφορα ως εις ώτα μη ακουόντων. Το μίσος στις εμφύλιες συγκρούσεις είναι πολύ μεγαλύτερο από το μίσος κατά του εξωτερικού εχθρού. (Κατά τις εκτιμήσεις των ειδικών κανένα αιγυπτιακό πλοίο δεν θα κατάφερνε να φτάσει στα κάστρα της Μεσσηνίας εάν είχαν αναλάβει μικρή μόνο δράση, οι έμπειροι στόλοι των τριών νησιών, Ύδρας, Σπετσών και Ψαρών!...)

Ανενόχλητος, λοιπόν, ο Ιμπραήμ αποβιβάστηκε στη Μεθώνη, στις αρχές του 1825, εδραιώθηκε και άρχισε τις καταδρομές σε καίριους στόχους για να καταπνίξει εντελώς την Επανάσταση στο Μοριά. Έσφαζε, παλούκωνε, έκαιγε, άρπαζε και αιχμαλώτιζε, σπέρνοντας τον τρόμο και την καταστροφή στους τόπους που περνούσε.

Σε μια από αυτές τις καταδρομές έφτασε κοντά στο Βυζίκι. Οι σκοπιές έδωκαν το σήμα του συναγερμού και σε κατάσταση πανικού και αλλοφροσύνης οι Βυζικιώτες έτρεξαν να κρυφτούν σε σπηλιές και σε δάση για να αποφύγουν τη σφαγή και την αιχμαλωσία.

Υπολείμματα από τους πύργους της Άκοβας στη Γορτυνία.

Ο ΠαπαΝικόλας με την παπαδιά του και το αβάφτιστο βρέφος, έτρεξαν σε δάσος πλησίον του Κάστρου της Άκοβας και κρύφτηκαν σε διαφορετικές πατουκλιές (θάμνους). Κάποια στιγμή ο ΠαπαΝικόλας, είδε τον στρατιώτη του Ιμπραήμ («αράπη») να πλησιάζει στον κρυψώνα του και όντας βέβαιος ότι τον είδε έβαλε το μαντήλι του στο πρόσωπό του για να μη δει το γιαταγάνι να του παίρνει το κεφάλι. Ο «αράπης» όμως δεν τον είχε δει και προσπέρασε. Βρήκαν όμως σε κοντινή απόσταση την παπαδιά με το αγοράκι και τους αιχμαλώτισαν. Σε αυτές τις περιπτώσεις προωθούσαν τους αιχμαλώτους στα στρατόπεδα-ορμητήρια και τους χρησιμοποιούσαν σε διάφορες δουλειές-αγγαρείες, πολλούς τους πουλούσαν στα δουλοπάζαρα ή τους προωθούσαν στην Αίγυπτο, για τους ίδιους σκοπούς. Έτσι, λοιπόν, και την παπαδιά του ΠαπαΝικόλα με το αβάφτιστο βρέφος την μετέφεραν κάπου στην Μεσσηνία....

Οι δραματικές μέρες της αιχμαλωσίας βάραιναν σα μολολίθι πάνω στη δυστυχισμένη ύπαρξη. Στέρεψαν τα δάκρυά της. Πέτρωσε ό πόνος τα σπλάχνα της. Οι στεναγμοί της μέρα και νύχτα έβγαιναν με κάθε αναπνοή της. Μόνον τα κλάματα του μωρού της έδιναν την αίσθηση ότι υπάρχει στη ζωή...

Τις αιχμάλωτες γυναίκες τις χρησιμοποιούσαν οι βάρβαροι σε διάφορες δουλειές, ιδίως για το πλύσιμο των ρούχων. Το πλύσιμο γινόταν σε ρέματα που υπήρχαν πηγές ή τρεχούμενα νερά και τα οποία τα χώριζε κάποια απόσταση από το στρατόπεδο.

Η παπαδιά, κρατώντας στον ώμο της τη νάκα με το βρέφος, ακολουθούσε κάθε φορά τον συνοδό - φρουρό μέχρι το ρέμα και εκεί έπλενε με τις ώρες τα ρούχα των στρατιωτών του Ιμπραήμ.

Ό,τι έχει απομείνει από το Κάστρο της Άκοβας σήμερα...

Κάποια μέρα άστραψε μέσα της η ιδέα της απόδρασης. Άρχισε να καταστρώνει το σωτήριο σχέδιό της. Έβλεπε τον φρουρό ξαπλωμένο πολλές φορές να λαγοκοιμάται. Αυτή, όμως, η ευκαιρία δεν ήταν η κατάλληλη. Εάν ξέφευγε εκείνη την ώρα, θα είχε μόνο λίγα λεπτά στη διάθεσή της για να απομακρυνθεί.

Κάθε φορά που πήγαινε στο ρέμα, κοίταζε τα βουνά για να προσανατολιστεί και επεξεργαζόταν διάφορα σχέδια. Μετρούσε τις δυσκολίες, τους κινδύνους, την απόσταση, τους χρόνους. Εκτιμούσε τις ανάγκες του παιδιού, τις αντοχές της ίδιας, τις διαδρομές που έπρεπε να ακολουθήσει. Οι διαδρομές έπρεπε να είναι μακριά από δρόμους και περάσματα, που χρησιμοποιούσαν οι κοινοί οδοιπόροι. Δεν έπρεπε να τη δει ανθρώπου μάτι. Ήταν αναγκαίο να έχει μπροστά της όλη την

ημέρα για να μπορέσει να απομακρυνθεί σε μεγάλη απόσταση από το σημείο.

Η ελπίδα που γεννήθηκε μέσα της για απόδραση και σωτηρία, της ξύπνησε τέτοιες ψυχικές δυνάμεις, που ουσιαστικά την ανέστησαν. Ένα ηρωικό φρόνημα μέρα με τη μέρα κυριαρχούσε στο νου και στην καρδιά της και της τόνωνε την αυτοπεποίθηση ότι θα τα καταφέρει...

Είχαν περάσει μερικές βδομάδες από την αιχμαλωσία. Ο ΠαπαΝικόλας, μετά το τραγικό συμβάν, ήταν απαρηγόρητος. Κάθε μέρα γονάτιζε μπροστά στην εικόνα της Παναγίας στον ιστορικό ναό του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, στο Κάστρο της Άκοβας (1) και προσευχόταν για τη ζωή και την τύχη της παπαδιάς του και του αβάπτιστου μικρού αγοριού του.

Κάποια μέρα άστραψε μέσα της η ιδέα της απόδρασης. Άρχισε να καταστρώνει το σωτήριο σχέδιό της. Έβλεπε τον φρουρό ξαπλωμένο πολλές φορές να λαγοκοιμάται. Αυτή, όμως, η ευκαιρία δεν ήταν η κατάλληλη. Εάν ξέφευγε εκείνη την ώρα, θα είχε μόνο λίγα λεπτά στη διάθεσή της για να απομακρυνθεί.

Κάθε φορά που πήγαινε στο ρέμα, κοίταζε τα βουνά για να προσανατολιστεί και επεξεργαζόταν διάφορα σχέδια. Μετρούσε τις δυσκολίες, τους κινδύνους, την απόσταση, τους χρόνους. Εκτιμούσε τις ανάγκες του παιδιού, τις αντοχές της ίδιας, τις διαδρομές που έπρεπε να ακολουθήσει. Οι διαδρομές έπρεπε να είναι μακριά από δρόμους και περάσματα, που χρησιμοποιούσαν οι κοινοί οδοιπόροι. Δεν έπρεπε να τη δει ανθρώπου μάτι. Ήταν αναγκαίο να έχει μπροστά της όλη την ημέρα για να μπορέσει να απομακρυνθεί σε μεγάλη απόσταση από το σημείο.

Η ελπίδα που γεννήθηκε μέσα της για απόδραση και σωτηρία, της ξύπνησε τέτοιες ψυχικές δυνάμεις, που ουσιαστικά την ανέστησαν. Ένα ηρωικό φρόνημα μέρα με τη μέρα κυριαρχούσε στο νου και στην καρδιά της και της τόνωνε την αυτοπεποίθηση ότι θα τα καταφέρει...

Είχαν περάσει μερικές βδομάδες από την αιχμαλωσία. Ο ΠαπαΝικόλας, μετά το τραγικό συμβάν, ήταν απαρηγόρητος. Κάθε μέρα γονάτιζε μπροστά στην εικόνα της Παναγίας στον ιστορικό ναό του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, στο Κάστρο της Άκοβας (1) και προσευχόταν για τη ζωή και την τύχη της παπαδιάς του και του αβάπτιστου μικρού αγοριού του.

Πυργόσπιτο στο Βυζίκι της Γορτυνίας (Αρκαδία).

Λειτουργούσε κάθε μέρα και είχε εναποθέσει τον πόνο του και τις ελπίδες του στα χέρια της Παναγίας. Από τον καιρό της Βαρωνίας, αιώνες πριν, η Παναγία του Ευαγγελισμού της Άκοβας, δεχόταν χιλιάδες προσευχές και παρακάλια από τους Βυζικιώτες και τους περιχωρίτες, Γαλατιανούς, Κατσουλαίους, Αλβανιτσιώτες, Βερβιτσιώτες, Ρεκουναίους και άλλους, που προσέτρεχαν εκεί για βοήθεια.

Μετά τις σαράντα λειτουργίες φαίνεται ότι ο ΠαπαΝικόλας πήρε κάποιο μήνυμα από την Πονετική των πάντων Μητέρα. Άρχισε να λέει στους συγγενείς και συγχωριανούς του Βυζικιώτες: «Τί είναι τ' άργητα της παπαδιάς;». Θεωρώντας, δηλαδή, δεδομένη την επιστροφή, αναρωτιόταν, για ποιο λόγο αργούσε να γυρίσει

η παπαδιά!.....

Η ηρωική αιχμάλωτη στο μεταξύ έχει καταλήξει στο σχέδιό της απόδρασης. Χρειάζεται ρούχα παραπάνου, τροφή, νερό...

Καθώς εσύρετο στην αιχμαλωσία, παρατηρούσε κάποιες βουνοκορφές, κάποιες χαράδρες, κάποιους κάμπους, προσπαθώντας να καταλάβει προς τα πού οδηγείται. Τώρα αυτές οι εικόνες θα τη βοηθούσαν σε μεγάλο βαθμό, για να μη χάσει τον προσανατολισμό της, να μη χαθεί και ξαναπέσει στα χέρια των δημίων της.

Τελικά αποφάσισε την ημέρα του τολμήματος. Βρήκε τον τρόπο να ξεγελάσει τον «αράπη» - φρουρό. Δεν πήρε μαζί της, σκόπιμα, σαπούνι. Όταν έφτασε στο ρέμα και πήγε να αρχίσει το πλύσιμο, «Ωχ!», έκανε, «Δεν πήρα σαπούνι» και άρχισε να τραβάει τα μαλλιά της με προσποιητή απελπισία και κάνοντας νοήματα στον «αράπη», για να καταλάβει το πρόβλημά της.

*Νικόλαος Θεοδώρου Παπανικολάου
(Παπανικόλας). Ο εικονιζόμενος ιερέας ήταν γιος
του απαχθέντος. Γεννήθηκε το 1853 και
απεβίωσε το 1945.*

Όταν σκαπέτησε ο φρουρός, για να φέρει το σαπούνι, άρπαξε στον ώμο τη νάκα με το παιδί και το μικρό μπογαλάκι με τα χρειώδη και έγινε καπνός. Είχε επιλέξει από

μέρες πριν τη διαδρομή. Βαδίζοντας γρήγορα κοιτάζοντας και πίσω για να ελέγχει πιθανή καταδίωξη και μπροστά για να επιλέγει σωστά την συνέχεια, έφτασε αρκετά χιλιόμετρα μακριά, σε μέρος ασφαλές και σταμάτησε για να πάρει λίγες ανάσες και να ανανεώσει τις αντοχές της.

Συνέχισε με βήμα ταχύ, σε τραχύ και δύσβατο έδαφος. Έπρεπε να εκμεταλλευτεί το φως της ημέρας για να βρεθεί όσο το δυνατόν πιο μακριά από την κόλαση του τόπου της αιχμαλωσίας της.

Ανεβαίνοντας ψηλά έλεγχε καλύτερα την περιοχή και μη βλέποντας σε αρκετά μεγάλη απόσταση έφιππους στρατιώτες να κινούνται για την καταδίωξή της έπαιρνε κουράγιο και αισιοδοξία ότι θα τα καταφέρει. Για να τους μπερδέψει είχε σκόπιμα ρίξει δυο ρουχαλάκια σε αντίθετη κατεύθυνση κοντά στο σημείο που έπλενε για να τα δουν και να πάρουν λάθος κατεύθυνση...

Ο ήλιος άρχισε να γέρνει κατά τη δύση. Κατάκοπη από την πεζοπορία και το άγχος, αναζητούσε μέρος για να περάσει τη νύχτα και να ξεκουραστεί. Βρήκε μια ριζιμιά πέτρα που θύμιζε μικρό υπόστεγο, έκοψε λίγα κλαδιά και τάβαλε για στρώμα, κάποια άλλα χοντρότερα για να φράξει το μέρος για στοιχειώδη ασφάλεια και για καμουφλάζ και έγειρε με το παιδάκι αγκαλιά να βρύνε λίγη ανάπαυση και μετά να κοιμηθούνε...

Δεν μπορούσε αυτές τις ώρες να διώξει από το μυαλό της σκηνές που έζησε καθώς το ανθρώπινο κοπάδι των αιχμαλώτων εβάνιζε προς το άγνωστο. Πόσα κεφάλια έπεσαν καθ' οδόν από τα γιαιταγάνια των τυράννων, μπροστά στα μάτια της!... Πόσα κορμιά μάτωναν από τα μαστίγια!... Πόσος θρήνος και κλαυθμός και οδυρμός!.. Τόλμησαν οι αιχμάλωτοι να μιλήσουν μεταξύ τους ή να πάρουν μια ξεκούραση!... Χωρίς να το καταλάβει, κρατώντας σφιχτά στην αγκαλιά της το βρέφος, την πήρε γρήγορα ο ύπνος!

Δεν είχε χαράξει ακόμα και το βρέφος άρχισε να κλαίει. Η μάνα το έβαλε να βυζάσει. Έφερε στο μυαλό της εκείνη τη στιγμή το χωριό της, το αγαπημένο της Βυζίκι. Ο Παπανικόλας τι να κάνει; Ένας κόμπος την έπνιξε στο λαιμό. Δάκρυα δεν κύλησαν, γιατί είχαν στερέψει από τις πρώτες μέρες της αιχμαλωσίας.

Περίμενε να φέξει περισσότερο για να μπορεί να διακρίνει κοντινούς κι αλαργινούς τόπους, ώστε να κανονίσει σωστά την πορεία της. Σε λίγη ώρα άρχισαν να αχνοφαίνονται μακριά τα βουνά που θα την έφερναν κοντά στα μέρη της. Έκανε το σταυρό της και ξεκίνησε με θάρρος και ορμή. Στον έναν ώμο τη νάκα με το παιδί, στον άλλον το σακκούλι με τα απαραίτητα και στο δεξί χέρι το ραβδί, ο παράξενος στρατοκόπος, διάβαινε ράχες και λαγκάδια, δρυμούς και ρεματιές, λόγγους και

χερσάδια, άλλοτε τρέχοντας, άλλοτε βαδίζοντας αργά με το βλέμμα στρεφόμενο «πανταχού», για να κατοπτρεύει τα άγνωστα μέρη και να κατευθύνεται σωστά. Τα μάτια της είχαν πάρει την αγριάδα του τολμηρού και αποφασισμένου που δεν λογαριάζει δυσκολίες και κινδύνους...

Το Καθολικό της Μονής είναι αφιερωμένο στον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου.

Το πότε πέρασε η μέρα δεν το κατάλαβε. Βρήκε ένα μικρό βαθούλωμα σε ένα βράχο και έστησε εκεί το «νοικοκυριό» της για να περάσει τη νύχτα!

Η τρίτη μέρα ξημέρωσε διαφορετική. Ομίχλη εκάλυπτε τον ορίζοντά της και δεν

μπορούσε να καταλάβει τη σωστή κατεύθυνση, που θα έπρεπε να ακολουθήσει.

Η ομίχλη δεν άργησε να διαλυθεί και στο βάθος του ορίζοντα διέκρινε τις γνώριμες κορυφές των βουνών της Ανδρίτσαινας! Στο τέλος της ημέρας θα πέραγε το Ροφιά (Αλφειό) και θα πάταγε στα άγια γορτυνιακά βουνά. Εκεί κάπου θα διανυκτέρευε. Δρόμο παίρνει, δρόμο αφήνει, με αναπτερωμένο κουράγιο. Το βράδυ θα βρεθεί κοντά στα βουνά του τόπου της!... Μια αίσθηση ελευθερίας στη σκλαβωμένη γη, που περπατεί, της δίνει δύναμη και τα πόδια της παίρνουν φτερά. Σε μια βρυσούλα που τρέχει γάργαρο νερό, στέκεται, πίνει, ξεκουράζεται και μετά τρέχει για να τη βρει το βράδυ πέρα από το ποτάμι.

Τα καταφέρνει. Στρώνει σε μέρος απαγκερό τα κλαριά και γέρνει νωρίς να ξεκουραστεί. Αύριο είναι μια κρίσιμη ημέρα στην περιπέτειά της. Αν όλα πάνε καλά, το βράδυ, θα ξαναβρεθεί στο χωριό της, στον παπά της, στους δικούς της, στο Βυζίκι της. Χρειάζεται όμως μεγάλη προσοχή γιατί θα βρεθεί κοντά σε χωριά. Θα συναντήσει ανθρώπους! Ποιοι θα είναι αυτοί; Μήπως πέσει απάνου σε Αγαρηνούς;

Μόλις έφεξε πήρε τ' ανηφόρι. Ψηλά και δεξιά το Σερβέικο βουνό, αριστερά, το βουνό που ξαπλώνει τα προπόδια του προς τα πεδινά χωριά της Ηραίας. Το «άνοιγμα» που αφήνουν τα δυο βουνά είναι ορατό από τις ψηλότερες γειτονιές του χωριού της! Της είναι γνώριμο. Έχει στο μυαλό της την εικόνα του!...

Μετά από κοπιαστική ανηφορική πορεία ωρών και καθώς πλησιάζει στο «άνοιγμα»,

ακούει κουβέντα. Βάζει αυτί. Μιλάνε ελληνικά. Ηρεμεί, αλλά φοβάται. Τι τάχα να είναι αυτοί οι άνθρωποι; Ελληνικά μιλούσαν, αλλά Ελληνικά μιλούσαν και μερικοί από τους εχθρούς. Εάν είναι χριστιανοί να εμφανιστεί και να τους εμπιστευτεί. Εάν όχι, να λοξοδρομήσει. Βρίσκεται σε δίλημμα. Τη στιγμή εκείνη το βρέφος άρχισε το κλάμα. Ήρθαν κοντά της. «Είστε χριστιανοί;», τους ρωτάει. «Είμαστε χριστιανοί», της απαντούν. Η «πρώην» αιχμάλωτη, για να βεβαιωθεί περισσότερο, τους ξαναρωτάει: «Δηλαδή, τί πιστεύετε σα χριστιανοί;». Οι άνθρωποι της απάντησαν «στον Πατέρα, τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα, στην Αγία Τριαδα». Τότε τους εμπιστεύτηκε την ιστορία της. «Πάμε», της είπαν, «Εδώ κοντά είναι το χωριό μας, Σαρακίни λέγεται. Δίπλα είναι και το άλλο χωριό το Μπουγιάτι, εάν το έχεις ακούσει.» Την οδήγησαν στο χωριό. Όλοι με αγάπη και συμπόνια της πρόσφεραν κάθε βοήθεια και περιποιήθηκαν το βρέφος...

Δυο νέοι ανέβηκαν στ' άλογά τους και έτρεξαν στο Βυζίκι να πάρουν τα «συχαρίκια» του ΠαπαΝικόλα. Ο παπάς δεν επείθετο, γιατί είχαν γίνει πολλές τέτοιες ιστορίες απατηλές.

Τότε ο ένας συχαρικιάρης, προνοητικός, δείχνει στον παπά το σκούφο του παιδιού. Ο παπάς ,κλαίγοντας από χαρά, αγκάλιασε και καταφιλούσε τα χέρια των συχαρικιάρηδων και τους ευλογούσε.

Σε λίγο δικοί του άνθρωποι έσπευσαν και πριν νυχτώσει η «πρώην αιχμάλωτη» ήταν με το βρέφος (2) στην αγκαλιά του παπά, και όλων των συγχωριανών, που μαζώχτηκαν να συνεορτάσουν το ανέλπιστο γεγονός της «αναρρύσεως» των αιχμαλώτων!...

Κατά καιρούς παλαιότερα και πρόσφατα λειτουργούσε εκεί μικρά Μονή.

Το αβάπτιστο αυτό βρέφος εβάπτισε αργότερα ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης και του έδωσε το όνομά του, Θεόδωρος. Είναι ο πατέρας του ΠαπαΝικόλα (1853-1945), που αναφέρεται το βιβλίο του, ως πηγή, κατωτέρω.

Πηγές:

- Νικολάου Ι. Φλούδα, ΒΥΖΙΚΙΩΤΙΚΑ, ΤΟΜΟΣ Γ΄, Σελ. 47,48.
- Νικολάου Ι. Φλούδα, ΒΥΖΙΚΙΩΤΙΚΑ, ΤΟΜΟΣ Δ, Σελ.172επ.
- Χειρόγραφες σημειώσεις επί βιβλίου Νεκρωσίμου Ακολουθίας του εγγονού της αιχμαλωτισθείσας, του ΠαπαΝικόλα (1853-1945), του φέροντος το όνομα του παππού του ΠαπαΝικόλα.
- Τοπική Παράδοση.
- Κανέλλου Δεληγιάννη, ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ, τόμος Γ.΄σελ. 50 και επόμ.
- ΦΩΤΟ: www.exploring-greece.gr

Πηγή: pemptousia.gr